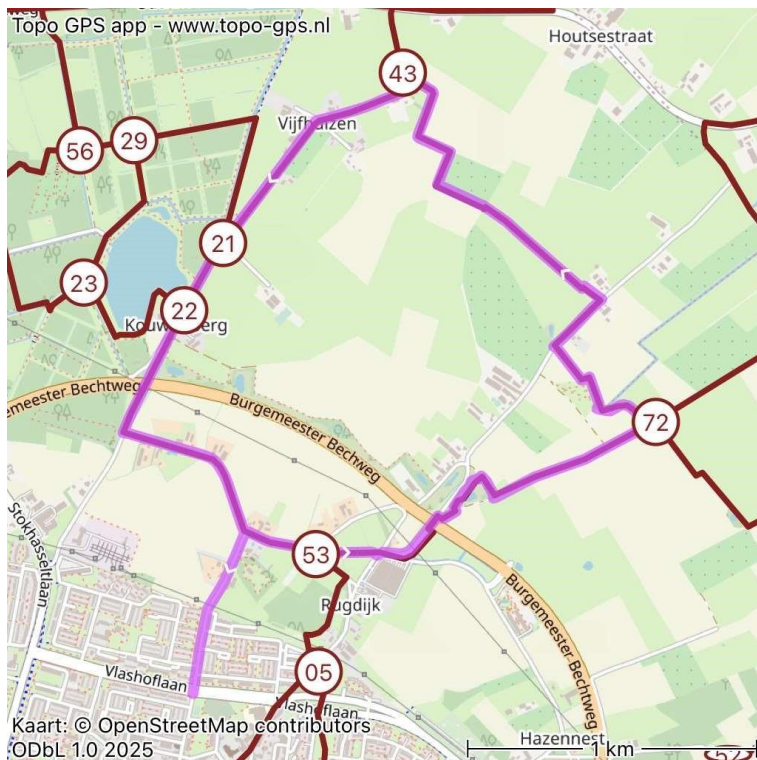

Ommetje Peerke Donders-Vijfhuizen

Versie 11 05 2025

Afstand: 7,1 km

Startpunt: kruising
Vlashoflaan/Borodinstraat in
Tilburg

Horeca: Bij Peerke Donders,
Pater Dondersstraat 14, 5011XG
Tilburg. Geopend zaterdag en
zondag 12-18 uur. Zie
www.bijpeerkedonders.nl

Parkeren auto's: in de woonwijk

Stadsbus lijn 1 stopt aan de
Vlashoflaan (halte
Offenbachstraat).

Inleiding

Vanaf het startpunt loop je als eerste naar het geboortehuis van de 'apostel der melaatsen' Peerke Donders. Het huisje ligt nu in een park waar nog meer te zien is en waar men voor of na de wandeling kan rondkijken. Vandaaruit voert de wandeling door een open agrarisch landschap met akkers, weiden en kwekerijen en verborgen pareltjes als een mooie poel, een grote groep ooievaars en een nieuw wandelpad met jonge inheemse bomen. Verrassend om dit zo dicht bij de bebouwing van Tilburg tegen te komen!

De komende jaren zal het gebied nog mooier worden, onder meer door het planten van meer bomen en struiken en de aanleg van een water- en klimaatlandschap als onderdeel van de ontwikkeling van Landschap Pauwels. Wij kijken er naar uit! Onderweg komen we een aantal gebieds- en straatnamen (toponiemen) tegen die een middeleeuwse oorsprong hebben en zo ieder hun eigen geschiedenis vertellen.

(Tekst: Lambert Winkelmolen/Kris van Weegberg, foto: Kris van Weegberg)

Oorspronkelijk landschap van de Gemeijnt

In de middeleeuwen bestond het gebied uit heide, hakhoutbosjes en laagtes begroeid met riet. Het maakte deel uit van de Gemeijnt, de gemeenschappelijke gronden die gezamenlijk

werden beheerd en gebruikt door de boeren van b.v. het buurtschap Heikant, waar de wandeling begint en eindigt. Zij hoedden hier hun koeien, schapen en geiten. Ze hakten er hout voor de bouw van hun huizen en om er meubilair en gereedschap van te maken. En ze haalden leem uit de ondergrond om er de wanden van hun boerderijen mee dicht te smeren en later om in veldovens stenen van te bakken. De gronden waren toen eigendom van de Heer van de Heerlijkheid Tilburg en Goirle.

(Tekst: Lambert Winkelmolen)

Peerke Donders

Petrus Norbertus Donders, Peerke op zijn Tilburgs, werd hier in de Heikant in 1809 geboren als zoon van een arme thuiswever. Niet in het wevershuisje dat hier nu te zien is. Dat is een reconstructie uit 1931. Die samen met de kapel en het processiepark in de jaren 20 en 30 van de vorige eeuw werd gecreëerd ter verering van Peerke Donders. Na tot priester gewijd te zijn vertrekt hij als missionaris naar Suriname. Hier maakte hij vooral naam vanwege zijn werk in de leprakolonies, die hem de tel 'apostel der melaatsen' opleverde. Hij sterft in 1887. Al snel na zijn dood wordt hij onderwerp van verering, aanvankelijk in Suriname en na 1900 ook in Nederland.

Die verering vindt zijn hoogtepunt in 1982 als Peerke Donders zalig wordt verklaard. Peerke Donders neemt een belangrijke positie in Tilburgs cultureel erfgoed.

(Tekst: Lambert Winkelmolen, foto: Kris van Weegberg)

Peerke Donders Paviljoen, kapel en kruisweg

Het geboortehuisje van Peerke Donders ligt in het Peerke Donderspark, waar zich ook het paviljoen bevindt met het Museum voor Naasteliefde, dat onder meer gewijd is aan Peerke Donders. Daarnaast zijn er wisselende tentoonstellingen. In het park bevinden zich ook een kapel en een kruisweg. Zie www.peerkedonders.nl

(Tekst: Kris van Weegberg)

Zwaluwsestraat

De Zwaluwsestraat is een middeleeuwse ontginningsweg die voert door een gebied genaamd de Zwaluwenbunders. Het toponiem 'Zwaluwe' komt van 'zwellen' en 'opzwellen'. De ondergrond in dit gebied bevat dikke pakke en leem die ervoor zorgden dat de afwatering vroeger slecht was. In perioden van veel neerslag met name in herfst, winter en voorjaar leek het gebied door het vele onafgevoerde water 'op te zwellen'. De naamgeving van de West-Brabantse plaatsen Hoge en Lage Zwaluwe heeft een vergelijkbare oorsprong.

(Tekst: Lambert Winkelmolen, foto: Kris van Weegberg)

Kleine Parelmoervlinder

De Kleine Parelmoervlinder is over het algemeen zeldzaam, maar komt in dit gebied regelmatig voor, mede dankzij de kruidenrijke graslanden en akkerranden waarin ook akkerviooltjes bloeien. Dit viooltje is een zogeheten waardplant voor de Kleine Parelmoervlinder. De vlinder legt daarop zijn eitjes. De rupsen die daaruit komen, eten van het viooltje en gaan er verpoppen. Ze hebben het akkerviooltje nodig voor hun groei.

(Tekst: Kris van Weegberg, foto: Kars Veling (Vlinderstichting/Saxifraga))

De das

De das is het grootste in Nederland voorkomende landroofdier. Hij heeft een voorkeur voor een akker- en weidelandschap met verspreide bosjes, heggen en houtwallen. Er moet voldoende dekking zijn, weinig verstoring, een groot voedselaanbod en een bodem

waarin hij goed kan graven. De das heet het open gebied tussen Berkel-Enschot en Vij uizen sinds een aantal jaren tot zijn leefgebied verkozen.

De das is een schuw nachtdier dat in de schemering zijn burcht verlaat. Hij gaat dan op zoek naar voedsel tot op een afstand van wel vier kilometer van zijn burcht. Hij eet vooral regenwormen, en verder mais, eikels, knollen, bessen, zaden, slakken, kevers en andere insecten. Overdag zien we meestal alleen de sporen van de das (zie foto). (Tekst: Lambert Winkelmolen/Kris van Weegberg, foto das: Mark Zekhuis (Saxifraga), foto dassenspoor: Rob Felix (Saxifraga))

Quirijnstok

Een uit het einde van de middeleeuwen stammend buurtschap met een bijzondere geschiedenis. Een 'stok' of 'stokske' is een kastje op een paal met daarin het beeldje van een heilige. Op verscheidene plaatsen in Brabant kun je deze stokskes, met daarin veelal een Mariabeeldje nog tegenkomen. In Quirijnstok ging het niet om Maria maar om de heilige Quirijn of Quirinius. Dit was een heilige uit de Romeinse jid die in verband gebracht werd met water. Zijn stokske moet gestaan hebben in de buurt van een ven met daarin water waaraan medicinale krachten werden toegedicht, vooral bruikbaar bij huid en oogklachten. Tot ver na de middeleeuwen bleef het Quirijnstokske een populair bedevaartsoordje. Op de foto een Mariastokske dat nog steeds in de buurt staat, op de kruising van Kuil, Houtsestraat en Waalwijkseweg. (Tekst: Lambert Winkelmolen, foto: Kris van Weegberg)

Ooievaar

Regelmatig is er een grote foeragerende groep oudere ooievaars te zien in de buurt van Vijhuizen en de Waalwijkseweg. Hij is te herkennen aan zijn lange spitse oranje snavel en het zwarte uiteinde van zijn vleugels. Sinds de vogel het in het broedseizoen erg goed heeft bij Safaripark Beekse Bergen, piekert hij er niet over om de lange overwinteringsreis te maken naar Afrika. Vooral met de zachte winters van de laatste jaren is er

voldoende voedsel te vinden. Waarom zou je dan naar Afrika vliegen? Het van nature luie beestje vliegt hooguit nog een rondje in de buurt om een slak, een trage veldmuis of regenworm te snacken. De jongen die elk jaar uitgebroed worden in hun nesten in bomen van de Beekse Bergen, nemen wel nog de moeite om te overwinteren in Afrika. Rond 1970 waren ooievaars bijna uitgestorven was in Nederland. Na een herintroductieprogramma van Vogelbescherming Nederland zijn er inmiddels meer dan duizend door paren bewoonde nesten in Nederland. We kunnen weer volop genieten van deze majestueuze vogel, de symbolische brenger van geluk en nieuw leven. (Tekst: Lambert Winkelmolen/Kris van Weegberg, foto lopende ooievaar: Piet Munsterman, foto vliegende ooievaar: Mark Zekhuis (beide Saxifraga))

Nieuwe bomen

Langs het zandpad tussen de Quirijnstokstraat en de brug over de Lindsche loop bij Vijhuizen zijn in april 2023 meer dan veertig inheemse bomen geplant, mede op initiatief van Stichting Nieuwe Warande. De bomen vormen een mooi element in het landschap en markeren het wandelpad. Als ze groter zijn geworden, zullen ze schaduw geven aan wandelaars en een fijne plek zijn voor vogels en andere dieren. Bovendien

zorgen ze ervoor dat de bodem meer vocht kan vasthouden. In dit open landschap vormen kleine landschapselementen als een boom/bomenrij, struik, heg, poel, sloot, greppel, braamstruweel of zandpad belangrijke stapstenen voor dieren. Ze geven hen de bescherming en voedsel die zij nodig hebben om zich te kunnen verplaatsen van het ene natuurgebied naar het andere en een nest kunnen maken.

(Tekst en foto: Kris van Weegberg)

Bloemrijke akkerranden

Tussen de Quirijnstokstraat en Vijfhuizen word je in voorjaar en zomer aangenaam verrast door de pracht van de in bloei staande akkerranden. Gemeente Tilburg zaait hier sinds een aantal jaren stroken in met een kruidenrijk bloemenmengsel. Er staan daardoor het hele groeiseizoen planten in bloei, waar insecten, vogels en zoogdieren van profiteren. Mens en natuur worden er allebei blij van! (Wilde) bijen, vlinders en andere insecten vinden er nectar en stuifmeel. Doordat de stroken in de winter met rust worden gelaten, zijn zij ideaal voor de overwintering van o.a. spinnen en insectenlarven en kan het bodemleven zich goed ontwikkelen. Er zijn daardoor volop regenwormen, het lievelingseten van de das. Vogels als veldleeuwerik, puttertje en patrijs vinden er voedsel, bescherming en nestgelegenheid. De akkerranden zijn een eerste stap in het duurzame beleid dat gemeente Tilburg in dit gebied voor ogen heeft.

(Tekst: Lambert Winkelmolen/Kris van Weegberg, foto: Kris van Weegberg)

Water- en klimaatlandschap Pauwels

Binnen Landschapspark Pauwels zijn er plannen voor de ontwikkeling voor een water- en klimaatlandschap ten noorden van Tilburg tussen Vuilstortplaats De Spider en het gebied Zwaluwenbunders. Er is nu nog niets van te zien als je daar via het Pauwelspad of het ommetje Peerke Donders-Vijfhuizen doorheen loopt, maar dat zal over enkele jaren heel anders zijn! Bij Vijfhuizen komt een soort wadisysteem voor de berging van het regenwater uit

Tilburg. Daarnaast komt er een ringleiding met gezuiverd afvalwater dat in drogere perioden gebruikt kan worden voor de natuur en de landbouw. In het gebied Zwaluwenbunders bij het zandpad Zwaluwsestraat wordt een klimaatlandgoed ingericht met functies op het gebied van natuur, landschap, landbouw en klimaat.

(Tekst: Kris van Weegberg, Afbeelding: gemeente Tilburg)

Vijfhuizen

Uit 1420 stamt de eerste vermelding van dit buurtschap, er is dan sprake van 'vijf huse' de voorloper van het hedendaagse Vijfhuizen, een landbouwenclave in de toenmalige Tilburgse Gemeijnt. Tijdens de 80-jarige oorlog (1568-1648) toen Brabant het strijdtoneel was tussen Staatse en Spaanse troepen, leed de bevolking enorm onder rondtrekkende, plunderende soldaten. Boeren uit de omgeving hebben toen in het ver van de bewoonde wereld, geïsoleerd gelegen Vijfhuizen, een zogenaamde

‘schans’ ingericht. Hier konden ze, binnen een zandwal begroeid met riet en struiken, hun vee verstoppen voor de graaiende handen van de soldaten. Tot in de twinigste eeuw heeft hier nog een boerderij genaamd ‘De Schans’ gestaan.

(Tekst: Lambert Winkelmolen, foto: Kris van Weegberg)

Kneu

Een kneu is een kleine vinkachtige, kleiner dan de huismus. Kneuen vliegen vaak in groepjes met een golvende vlucht, druk kwetterend. Een mannelijke kneu in prachtkleed heeft een fraaie karmijnrode borst en 'baret'. Het vrouwtje heeft geen rood in haar verenkleed. Het is een zaadeter met daarom een kort snaveltje. Hij voedt zich met de zaden van bomen en ruigtekruiden, en met insecten en larven. Hij broedt in

lage struiken en struwelen in de buurt van kruidenrijke vegetaties, in tamelijk open landschappen. De kneu overwintert in Zuidwest-Europa. Door verschraling van het steeds grootschaliger agrarisch cultuurlandschap ging het aantal broedparen sinds 1990 achteruit. Sinds 2004 staat de soort als ‘gevoelig’ op de Nederlandse rode lijst. Sinds 2010 is er gelukkig weer een kleine toename zichtbaar van het aantal broedparen.

(Tekst: Kris van Weegberg, foto: Mark Zekhuis (Saxifraga))

Kouwenberg

Een eerste vermelding van het ‘Goed te Coudenberch’ (ook wel Cauwenberch) stamt uit 1382. Dit was de voorloper van het huidige Kouwenberg. De aanduiding ‘Goed’ wijst erop dat wij hier te maken hadden met een aanzienlijk landbouwbedrijf. ‘Berch’ duidt op een wat verhoogde ligging in het landschap. Het toponiem ‘Couden’ lijkt te verwijzen naar een nat gebied waar deze zandige verhoging in lag. Op oude kaarten zijn hier in de buurt ook nog ‘bergjes’ ingetekend die waarschijnlijk uit de prehistorie stammende heuvelgraven waren.

(Tekst: Lambert Winkelmolen, foto: Kris van Weegberg)

